

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.2.08

УДК 349.2

Жеребцов Д. Є.,
доктор філософії, докторант
Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0009-0008-4241-1621

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Розглядаються особливості трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань. Вивчаються точки зору науковців щодо переліку ознак трудових правовідносин. Досліджуються особливості трудових правовідносин працівників правоохоронних органів.

Доводиться, що трудовим правовідносинам працівників Державного бюро розслідувань притаманна більшість загальних ознак трудових правовідносин, а саме: 1) безперервний характер, правовідносини не перериваються після закінчення кожного робочого дня, у вихідні, святкові та неробочі дні тощо; 2) особистий характер, працівник особисто виконує роботу, відповідно до його посади; 3) оплатний характер, працівник Державного бюро розслідувань отримує оплату праці за виконання посадових обов'язків; 4) складний характер, сторони правовідносин володіють комплексом взаємних прав та обов'язків; 5) правовідносини виникають у результаті укладання трудового договору або контракту; 6) працівник включається в трудовий колектив органу або підрозділу Державного бюро розслідувань; 7) посадові обов'язки виконується працівниками Державного бюро розслідувань в умовах встановленого правового режиму (правила внутрішнього трудового розпорядку); 8) працівники у процесі спільної діяльності підпорядковуються керівнику органу або підрозділу Державного бюро розслідувань.

Визначаються особливості трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань, а саме: 1) переважаючий імперативний характер встановлення умов служби; 2) наявність специфічних обмежень і заборон, пов'язаних із проходженням служби (заборона членства у політичних партіях тощо); 3) посилений правовий та соціальний захист працівника; 4) специфічний порядок динаміки трудових правовідносин; 5) зміст трудової функції працівника - виконання правоохоронної функції держави.

Ключові слова: трудові правовідносини, працівник, правоохоронні органи, служба, праця, трудовий договір, контракт, Державне бюро розслідувань.

Постановка проблеми. Трудові правовідносини становлять предмет трудового права. Вони виявляються в процесі особистого виконання працівником трудової функції при забезпеченні роботодавцем умов праці, передбачених трудовим законодавством, колективними угодами, локальними нормативно-правовими актами та трудовим договором (контрактом). У різні історичні періоди вченими проводилися дослідження трудових правовідносин. Особливу увагу при цьому приділяли визначенню особливостей цієї категорії. Сьогодні в умовах розвитку нових правоохоронних органів виникає необхідність дослідити теоретичні засади проходження служби в них, зокрема особливості трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми трудових відносин досліджували такі вчені, як: С. М. Бортник, В. С. Венедіктов, О. В. Гоц, О. Ю. Дрозд, В. В. Жернаков, М. І. Іншин, М. М. Клемпарський, С. С. Лукаш, К. Ю. Мельник, Л. В. Могілевський, Н. М. Неумивайченко, П. Д. Пилипенко, Є. Ю. Подорожній, С. М. Прилипко, В. І. Прокопенко, О. І. Процевський, Д. І. Сіроха, Г. І. Чанишева, А. М. Юшко, О. М. Ярошенко та ін. Водночас дослідження особливостей трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань, ще не було здійснено в юридичній науці.

Постановка завдання. Метою є визначення особливостей трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань. Завдання дослідження: вивчити надбання науковців щодо ознак трудових відносин; дослідити особливості трудових

правовідносин працівників правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Серед вчених не має одностайності щодо кількості ознак трудових правовідносин. Так, О. М. Ярошенко вказує: «Трудові відносини характеризуються такими специфічними ознаками: а) один із суб'єктів відносин (працівник) включається в трудовий колектив підприємства й особистою працею бере участь у виконанні завдань, які поставлені іншим суб'єктом (роботодавцем). Таке включення супроводжується зарахуванням працівника до штату підприємства. Працівник особисто бере участь у спільній трудовій діяльності; б) зміст трудових відносин зводиться до виконання працівником певного роду роботи відповідно до його трудової функції (професії, спеціальності, кваліфікації та посади). Трудова функція, зазвичай, відповідає певному роду діяльності в структурі підприємства та не обмежується окремими виробничими операціями. Трудові відносини мають триваючий характер; в) робота виконується в умовах певного трудового режиму. Трудові відносини тривають відповідно до умов внутрішнього трудового розпорядку з підпорядкуванням працівника регламентованим умовам спільної діяльності. Відносини виникають безпосередньо у сфері виробництва та на відміну від виробничих носять вольовий характер. Праця завжди є цілеспрямованою діяльністю; г) перехід із категорії фізичної особи в категорію працівників опосередковується особливим юридичним фактом простим (трудоий договір) чи складним (трудоий договір + акт обрання, призначення, направлення тощо)» [1, с. 17].

З точки зору К. Ю. Мельника: «Трудовим правовідносинам притаманні наступні специфічні ознаки: 1) триваючий (безперервний) характер. Трудові правовідносини не перериваються після закінчення працівником робочої операції або трудового завдання, а також після закінчення робочого дня або тижня, на період святкових, неробочих днів та відпусток. Трудові правовідносини, як правило, не обмежені часом, оскільки основним трудовим договором в Україні є безстроковий трудовий договір. Строковий трудовий договір укладається у випадках, коли трудові відносини не можуть бути встановлені на невизначений строк з урахуванням характеру наступної роботи, або умов її виконання, або інтересів працівника та в інших випадках, передбачених законодавчими актами; 2) складний характер. Сторони трудових правовідносин мають комплекс взаємних, пов'язаних із витратою живої праці, суб'єктивних прав та обов'язків; 3) особистий характер. Працівник зобов'язаний особисто виконувати доручену йому роботу і не передоручати її виконання іншій особі, за винятком випадків, передбачених законодавством, а також особисто нести юридичну відповідальність за невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків, а також за заподіяну роботодавцю матеріальну шкоду; 4) оплатний характер. Роботодавець зобов'язаний виплачувати працівникові заробітну плату за виконану ним роботу, визначену трудовим договором; 5) характер влади і підпорядкування. Працівник під час виконання роботи, визначеної трудовим договором, підкоряється владі роботодавця. Розрізняють три групи владних повно-

важень роботодавця: право встановлювати норми, які є обов'язковими для працівників; 2) право давати працівникам обов'язкові до виконання вказівки; 3) право на застосування до працівників заходів заохочення та дисциплінарного впливу» [2, с. 16-17].

В. В. Юровська характерними ознаками трудових правовідносин вважає наступне: «1) укладаються лише на добровільній основі; 2) регулюються нормами трудового права України; 3) сторонами відносин обов'язково є робітник та роботодавець; 4) тривають у часі; 5) виникають у результаті укладання трудового договору; 6) сторони вказаних відносин наділені суб'єктивними права і мають певні обов'язки; 7) мають відплатний характер; 8) кожен з учасників відносин несе відповідальність за порушення норм законодавства, що регулює трудові правовідносини» [3, с. 69-70].

Трудовим правовідносинам працівників Державного бюро розслідувань притаманна більшість з вищезазначених ознак. Так, перехід із категорії громадянин України в категорію працівник Державного бюро розслідувань опосередковується складом юридичних фактів (контракт та акт призначення).

Контракт про проходження служби у Державному бюро розслідувань розроблений та передбачений як додаток до Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 743.

Після підписання контракту та видання наказу про призначення на

посаду працівник включається в трудовий колектив органу або підрозділу Державного бюро розслідувань й особистою працею бере участь у виконанні завдань, які поставлені керівником даного органу або підрозділу. Таке включення супроводжується зарахуванням працівника до штату органу або підрозділу Державного бюро розслідувань. Працівник особисто бере участь у спільній діяльності колективу органу або підрозділу Державного бюро розслідувань.

Така ознака як триваючий, безперервний характер трудових правовідносин, що виражається в тому, що основним видом трудових договорів є безстроковий, що укладається на невизначений строк, та те, що відносини не перериваються після закінчення кожного робочого дня, у вихідні, святкові та неробочі дні, а також на час відпусток, не повністю поширюється на трудові правовідносини працівників Державного бюро розслідувань. Оскільки контракт є різновидом строкового трудового договору, то це не може забезпечити триваючий характер відповідних відносин. Разом з тим безперервний характер трудових правовідносин у повному обсязі притаманний трудовим правовідносинам працівників Державного бюро розслідувань, оскільки ці відносини не перериваються після закінчення кожного робочого дня, у вихідні, святкові та неробочі дні тощо.

Складний характер трудових правовідносин проявляється у забезпеченні сторін досліджуваних трудових правовідносин комплексом взаємних, пов'язаних із витратою живої праці та її оплатою, суб'єктивних прав та обов'язків.

Права та обов'язки сторін передбачені Законом України «Про Державне бюро розслідувань», Положенням про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 743 та Контрактом про проходження служби у Державному бюро розслідувань, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 743.

Слід відмітити, що у Контракті про проходження служби у Державному бюро розслідувань передбачені лише обов'язки сторін відповідних трудових правовідносин. Громадянин України зобов'язується: «1) неухильно дотримуватись положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регулюють порядок проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань; 2) сумлінно виконувати вимоги присяги; 3) сумлінно виконувати накази, розпорядження, доручення, вказівки керівника (начальника); 4) сумлінно виконувати свої службові обов'язки за посадою на високому професійному рівні; 5) постійно підвищувати свою професійну майстерність; 6) не порушувати права і свободи людини і громадянина, спрямовувати свою діяльність на підвищення рівня довіри населення до Державного бюро розслідувань; 7) дотримуватися службової дисципліни, обмежень та заборон, пов'язаних з проходженням служби в Державному бюро розслідувань, інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу або перебування на займаній по-

саді; 8) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала відома їй у зв'язку з виконанням службових обов'язків; 9) підтримувати належний рівень фізичної підготовки» [4].

Державне бюро розслідувань зобов'язується: «1) призначити громадянина України на посаду відповідно до професійної освіти та результатів конкурсного відбору з урахуванням ділових і особистих якостей; 2) забезпечити створення належних умов для проходження служби та виконання службових обов'язків; 3) забезпечити присвоєння спеціальних звань, просування по службі на підставі конкурсного відбору та з урахуванням професійних навичок і моральних якостей громадянина України; 4) гарантувати додержання особистих прав і свобод громадянина України, реалізацію гарантій соціального і правового захисту, встановлених законодавством та нормативно-правовими актами, які визначають порядок проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань; 5) сприяти навчанню з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації; 6) забезпечити своєчасне і в повному обсязі фінансове і матеріальне забезпечення відповідно до законодавства» [4].

Змістом трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань є реалізація прав і обов'язків сторін вказаних відносин під час виконання працівниками певного роду роботи відповідно до їх трудової функції (професії, спеціальності, кваліфікації та посади). Трудова функція, передбачається у наказі про призначення на посаду, контракті та посадових обов'язках і відповідає певному напрямку діяльності в

структурі органу Державного бюро розслідувань.

Особистий характер трудових правовідносин проявляється в тому, що працівники Державного бюро розслідувань зобов'язанні особисто виконувати трудову функцію, самостійно приймати рішення та нести відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх посадових обов'язків. Стаття 21 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачає: «працівники Державного бюро розслідувань самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень, визначених цим та іншими законами, і за свої протиправні дії чи бездіяльність несуть відповідальність згідно із законом» [5]. Стаття 14 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачає: «На осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань поширюється Дисциплінарний статут Національної поліції України з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Державне бюро розслідувань» [5]. Стаття 11 Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» встановлює наступну норму: «за порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність згідно з цим Статутом» [6].

Оплатний характер трудових правовідносин проявляється в обов'язку Державного бюро розслідувань оплатити працю працівників, які проходять службу в ньому. Крім того оплаті підлягають щорічні відпустки та інші види часу відпочинку, передбачені законодавством. Стаття 20 Закону України «Про Державне

бюро розслідувань» передбачає: «умови грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу та оплата праці державних службовців Державного бюро розслідувань повинні забезпечувати достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням специфіки, інтенсивності та особливого характеру роботи, забезпечувати добір до Державного бюро розслідувань висококваліфікованих кадрів, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності, компенсувати фізичні та інтелектуальні затрати працівників» [5].

Посадові обов'язки виконується працівниками Державного бюро розслідувань в умовах встановленого правового режиму. В кожному органі та підрозділі Державного бюро розслідувань діють правила внутрішнього трудового розпорядку, які є обов'язковими для дотримання всіма працівниками відповідного органу та підрозділу. Окрім підпорядкування правилам внутрішнього трудового розпорядку, працівники у процесі спільної діяльності підпорядковуються і керівнику органу або підрозділу, який має владні повноваження щодо встановлення норм, які є обов'язковими для працівників, надання працівникам обов'язкових до виконання вказівок, вживання до них заходів підтримання трудової дисципліни. Як відмічає К. Ю. Мельник: «у трудових правовідносинах службовців правоохоронних органів влада і підпорядкування чіткіше регламентовані та яскравіше виражені, ніж у трудових правовідносинах інших категорій працівників» [7, с. 123].

Сьогодні боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями,

вимагає координації зусиль всієї правоохоронної системи, де важлива роль відведена працівникам Державного бюро розслідувань. Управління діяльністю вказаним правоохоронним органом здійснюється його керівником на основі принципу єдиначальності. У енциклопедичній літературі слово «єдиначальність» тлумачиться як принцип управління, за яким керівникові надаються широкі управлінські повноваження при персональній відповідальності за результати роботи [8]. Сьогодні в умовах збройної агресії росії єдиначальність у правоохоронних органах з одного боку створює можливість більш оперативного прийняття рішень, а з іншого - підвищує персональну відповідальність керівника за результати діяльності відповідного органу.

Слід звернути увагу на те, що виходячи із завдань, що виконує Державне бюро розслідувань, проходження служби її працівниками має певні особливості, що дозволяє говорити про наявність специфічних ознак трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань.

У юридичній літературі неодноразово зверталася увага на особливості трудових відносин службовців правоохоронних органів та державних службовців. З точки зору К. Ю. Мельника: «До особливостей трудових правовідносин службовців правоохоронних органів слід віднести більший ступінь участі держави в їх регулюванні, ніж в регулюванні трудових відносин інших категорій працюючих; наявність обмежень і заборон, пов'язаних із проходженням служби; існування додаткових гарантій здійснення посадових

обов'язків; вкрай обмежену можливість індивідуального договірною регулювання трудових відносин зі службовцями» [9, с. 77]. О. В. Худякова вважає основною особливістю трудових правовідносин з державними службовцями та службовцями правоохоронних органів їх суб'єктивний склад тобто ті особи, які є працівниками та роботодавцями [10, с. 33]. Н. М. Неумивайченко пише: «Трудові відносини державних службовців мають особливості, обумовлені специфікою праці на державній службі. Всім трудовим відносинам державних службовців притаманна їх направленість на виконання завдань і функцій держави. Особливості трудових відносин державних службовців визначаються особливостями завдань і функцій держави, що ставляться перед державними органами відповідного виду» [11, с. 7]. На думку А. В. Андрушко: «особливістю трудових правовідносин з державними службовцями є по-перше, особливий порядок їх виникнення, зміни і припинення; по-друге, специфіка трудової функції цих суб'єктів – виконання організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих дій» [12, с. 40-41].

Аналіз спеціального законодавства свідчить, що більшість з вищенаведених особливостей притаманні й трудовим правовідносинам працівників Державного бюро розслідувань як одного з провідних правоохоронних органів України.

Висновки. Трудовим правовідносинам працівників Державного бюро розслідувань притаманна більшість загальних ознак трудових

правовідносин, а саме: 1) безперервний характер, правовідносини не перериваються після закінчення кожного робочого дня, у вихідні, святкові та неробочі дні тощо; 2) особистий характер, працівник особисто виконує роботу, відповідно до його посади; 3) оплатний характер, працівник Державного бюро розслідувань отримує оплату праці за виконання посадових обов'язків; 4) складний характер, сторони правовідносин володіють комплексом взаємних прав та обов'язків; 5) правовідносини виникають у результаті укладання трудового договору або контракту; 6) працівник включається в трудовий колектив органу або підрозділу Державного бюро розслідувань; 7) посадові обов'язки виконується працівниками Державного бюро розслідувань в умовах встановленого правового режиму (правила внутрішнього трудового розпорядку); 8) працівники у процесі спільної діяльності підпорядковуються керівнику органу або підрозділу Державного бюро розслідувань. Особливостями трудових правовідносин працівників Державного бюро розслідувань є наступні: 1) переважаючий імперативний характер встановлення умов служби; 2) наявність специфічних обмежень і заборон, пов'язаних із проходженням служби (заборона членства у політичних партіях тощо); 3) посилений правовий та соціальний захист працівника; 4) специфічний порядок динаміки трудових правовідносин; 5) зміст трудової функції працівника - виконання правоохоронної функції держави.

Список використаних джерел

1. Трудове право України: підручник (за ред. проф. О. М. Ярошенко). Харків : Вид-во 2022. 376 с.
2. Мельник К. Ю. Трудове право України : підручник. Харків : Діса плюс, 2014. 472 с.
3. Юровська В. В. Поняття та ознаки трудових правовідносин. *Право та інновації*. 2016. № 1 (13). С. 67–72.
4. Контракт про проходження служби у Державному бюро розслідувань : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 743. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-2020-п#n8> (дата звернення: 15.02.2025).
5. Про Державне бюро розслідувань : закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19?find=1&text=чесніст#n148> (дата звернення: 15.02.2025).
6. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#n11> (дата звернення: 15.02.2025).
7. Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів : монографія. Харків : Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 360 с.
8. Єдиноначальність : Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Єдиноначальність> (дата звернення: 16.02.2025).
9. Мельник К. Ю. Поняття та ознаки трудових правовідносин службовців правоохоронних органів. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 4. С. 74–77.
10. Худякова О. В. Правове регулювання виникнення трудових правовідносин з поліцейськими : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2016. 182 с.
11. Неумивайченко Н. М. Особливості виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин державних службовців : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2002. 15 с.
12. Андрушко А. В. Виникнення трудових правовідносин з державними службовцями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2002. 195 с.

Zherebtsov Denys, PhD, Doctoral Candidate of Kharkiv National University of Internal Affairs
ORCID: 0009-0008-4241-1621

Peculiarities of labor relations of employees of the State Bureau of Investigation

The peculiarities of labor relations of employees of the State Bureau of Investigation are considered. The points of view of scientists on the list of signs of labor relations are studied. The peculiarities of labor relations of employees of law enforcement agencies are studied.

It is proved that the labor relations of employees of the State Bureau of Investigation are characterized by most of the general features of labor relations, namely: 1) continuous nature, the legal relationship is not interrupted after the end of each working day, on weekends, holidays and non-working days, etc.; 2) personal nature, the employee personally performs the work, in accordance with his position; 3) paid nature, an employee of the State Bureau of Investigation

receives remuneration for the performance of official duties; 4) complex nature, the parties to the legal relationship have a complex of mutual rights and obligations; 5) legal relationships arise as a result of concluding an employment agreement or contract; 6) the employee is included in the labor collective of the body or unit of the State Bureau of Investigation; 7) job duties are performed by employees of the State Bureau of Investigation under the established legal regime (internal labor regulations); 8) employees in the process of joint activities are subordinate to the head of the body or unit of the State Bureau of Investigation.

The features of labor relations of employees of the State Bureau of Investigation are determined, namely: 1) the prevailing imperative nature of establishing service conditions; 2) the presence of specific restrictions and prohibitions related to service (prohibition of membership in political parties, etc.); 3) enhanced legal and social protection of the employee; 4) the specific order of dynamics of labor relations; 5) the content of the employee's labor function - the performance of the law enforcement function of the state.

Keywords: *labor relations, employee, law enforcement agencies, service, labor, employment contract, contract, State Bureau of Investigation.*